

Ulkomaiset investoinnit ja kotimaantalous*

HELVI KINNUNEN

Outokumpu Oy:n toimintojen globalisoituminen kuvaa yleisemminkin sitä muutosta, joka suomalaisissa teollisuuskonserneissa on 1980-luvulla tapahtunut. Suurista teollisuusyhtiöistä on tullut yhä vähemmän suomalaisia ja yhä enemmän monikansallisia. Nämä suuryhtiöt ovat kattaneet huomattavan osan myös teollisuuden kotimaisesta aktiviteetista ja viennistä. Vuosikymmenen loppua kohti onkin tullut yhä ajankohtaisemmaksi arvioida kansainvälistymisen vaikutuksia kotimaiseen aktiviteettiin ja talouden tasapainoon.

Huoli ulkomaisten investoinnin syrjäytysvaikutuksista on ollut yleisesti esillä yleensä aina, kun puhutaan ulkomaisista investoinneista. Puheet tuotannon ulosliputuksesta tai päivälehtidebatti työpaikkojen viennistä kytkävät ulkomaisen tuotantotoiminnan suoraan viivaisesti vähentyvään aktiviteettiin kotimaassa. Varsinkin teollisuuden taholla ulkomaisia investointeja on tarkasteltu varsin yleisesti pääomapakona. Niiden keskeisinä syinä mainitaan yritysten heikentyneet toimintaedellytykset Suomessa. Esillä ovat olleet korkeat työvoima- ja muut tuotantokustannukset, raaka-aineiden saatavuus, verotus, energiapolitiikka ja integraatoratkaisuista vallitseva epävarmuus jne. Näiden takia viennin kilpailuaseman pelätään kiristyvässä kansainvälisessä kilpailussa huononevan, mikä johtaa yrityksiä takaamaan toimintaedellytyksensä siirtämällä tuotantoa ulkomaille. Tästä näkökulmasta ulkomaisen tuotannon voidaan nähdä kilpailevan viennin kanssa ja siten syrjäyttävän kotimaista aktiviteettia.

1. Syrjäytys- ja kiihdytysvaikutukset

Yritysten vaihtoehdot eivät useinkaan ole kas-

* Puheenvuoro Kansantaloudellisen Yhdistyksen kokouksessa 7. 2. 1991.

vu ulkomailta tai kasvu kotimaassa. Käytännössä yritysten kasvun rajat ovat tulleet monella toimialalla kotimaassa jo vastaan. Tällöin laajeneminen ulkomaille voi olla ainoa mahdollisuus yrityskoon kasvattamiseksi. Pääomanviennin alkuun panevana voimana voikin olla siis tarve varmistaa ja kasvattaa omia markkinaosuuksia ja päästä tätä kautta kannattavampaan toimintaan. Tähänhän viittasi myös Outokumpu Oy:n kasvustrategia. Tällöin kansainvälistymisellä voi olla positiivinen vaikutus vientiin ja kasvuun kotimaassa.

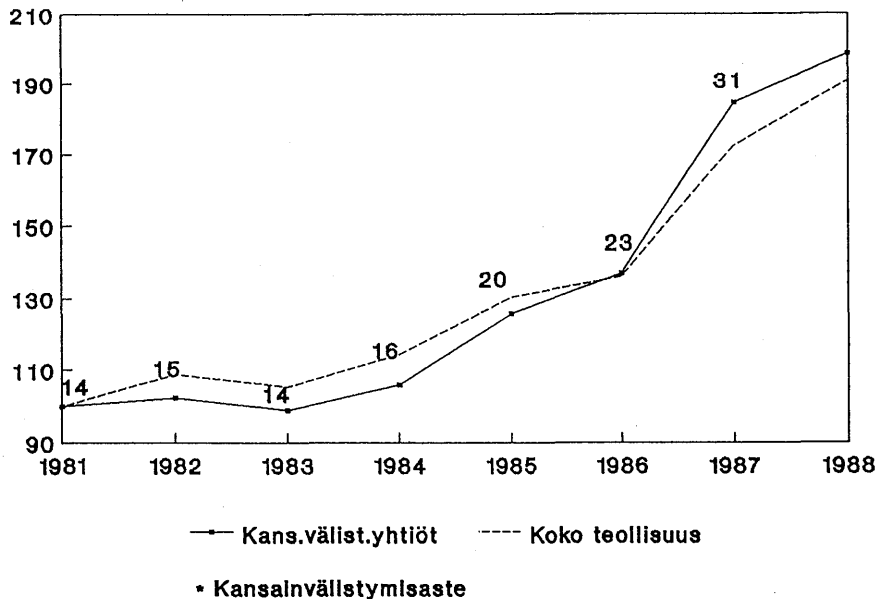
Vaikka ulkomaiset investoinnit olisivatkin luonteeltaan pääomapakoa maihin, joissa toimintaedellytykset ovat paremmat, eivät niiden vaikutukset kotimaiseen aktiviteettiin silti ole välttämättä kielteisiä. Tuotannon mittakaavan kasvusta saadut edut voivat myös lisätä vientikysyntää. Yritysten edellytykset panostaa esimerkiksi jakeluverkoston kehittämiseen tai tutkimustoimintaan ja tuotekehittelyyn paranevat yrityskoon kasvun myötä. Ulkomaan-toimintoihin liittyvä markkinoiden läheisyydestä syntyvä informaatioetu, voi koitua myös kotimaassa olevan osan hyväksi.

Kaiken kaikkiaan 1980-luvulla tapahtunut yhtiöiden ekspansio maan rajojen yli on voinut sekä syrjäyttää että kiihdyttää niiden kasvua kotimaassa. Seuraavassa esitän koko teollisuuden osalta joitakin kytkentöjä kansainvälistymisen ja kotimaisen toiminnan välillä.

2. Kansainvälistyneet yhtiöt ja kotimainen teollisuus

Yksi tapa arvioida kansainvälistymisen vaikutuksia kotimaiseen aktiviteettiin on verrata kansainvälistyneiden yhtiöiden toimintaa kotimaassa teollisuuden keskimääräiseen kehi-

Kuvio 1. Investoinnit 1981 = 100.



tykseen. Suomen Pankin suoria sijoituksia koskevan yritysکوhtaisen aineiston avulla oli mahdollista tarkastella kansainvälistyneiden yhtiöiden vientiaktiiviteettia. Yhdistämällä Suomen Pankin investointikyselyn tiedot tähän aineistoon saatoinkin verrata myös kansainvälistyneiden yhtiöiden investointikehitystä kotimaassa.

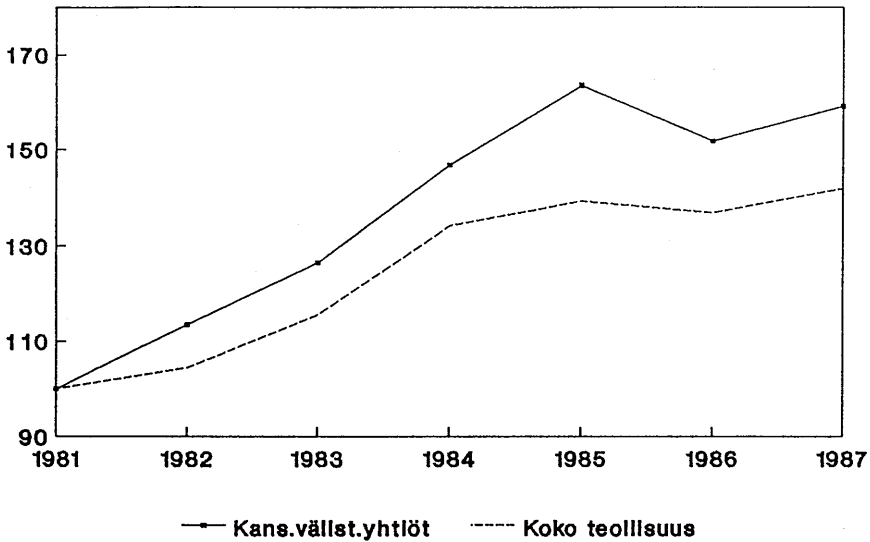
Oheisesta kuviosta (*kuvio 1*) nähdään, että niiden kansainvälistyneiden yhtiöiden kotimaiset investoinnit, joilla on ollut ulkomaan-toimintaa vuodesta 1981 lähtien, ovat ajanjaksona 1981—88 kasvaneet hieman nopeammin kuin teollisuuden pääomanmuodostus keskimäärin. Toimialoittaisissa vertailuissa näytti kansainvälistyneiden konepajateollisuusyhtiöiden kotimaisten investointien kasvu olleen jonkin verran hitaampaa kuin toimialan pääomanmuodostus keskimäärin. Muilla toimialoilla kansainvälistyneet yhtiöt ovat kasvaneet kotimaassa nopeammin kuin toimiala keskimäärin. Alustavat estimointitulokset yritysکوhtaisella poikkileikkauksaikaasarja-aineistolla vahvistivat edellä esitettyä käsitystä. Ulkomaan-toimintaa ei näytä ainakaan tähän

mennessä hidastaneen kansainvälistyneiden yhtiöiden kasvua kotimaassa.

Viennin osalta kehitys on ymmärrettävästi samansuuntainen (*kuvio 2*). Kansainvälistyneiden yhtiöiden vienti on kasvanut muuta teollisuutta nopeammin. Alustavat estimointitulokset viittasivat myös positiiviseen riippuvuuteen toimialoittaisen viennin ja paikallisen tuotannon välillä.

Kansainvälistyminen ei näytä siten koko teollisuuden osalta ainakaan toistaiseksi syrjäyttäneen kasvua kotimaassa. Sijoitukset ulkomaille eivät ole olleetkaan ulosliputtamista sanan varsinaisessa merkityksessä. Todennäköisesti sijoitusten taustalla on ollut strategisia motiiveja, mihin viittaa myös se, että valtaosa niistä on ollut yritysostoja. Yritysostojen avulla on parannettu kilpailuasemia ja mahdollisesti hankittu jakelu- tai huoltoverkosto, mikä on voinut parantaa myös yhtiöiden kotimaisten osien kilpailuasemia. Ilmeisesti Outokumpu Oy on tässäkin mielessä edustava; ulkomaille laajenemalla kansainvälistyneet yhtiöt ovat voineet pelastaa myös kotimaista toimintaa.

Kuvio 2. Tavaravienti 1981 = 100.



Mikäli ulkomaiset investoinnit eivät ole pääasiassa pääomapakoa maihin, joissa yritysten toimintaedellytykset ovat paremmat, vaan taustalla on strategisia tekijöitä, ei ulkomaantoiminnan kannattavuuttakaan voida ahtaasti mitata ulkomaisten yksikköjen tilinpäätöstunnuslukujen avulla. Itse asiassa näiden pohjalta tarkasteltuna ulosliputus joutuisi omalaatuiseen valoon. Teollisuuden ulkomaiset tytäryhtiöt eivät nimittäin keskimäärin ole yltäneet kotimaantoimintaa vastaavalle kannattavuustasolle. Tästä huolimatta ulkomaantoiminta ei näyttäisi olleen keskimäärin kannattamatonta, sillä kansainvälistyneet konsernit ovat menestyneet paremmin kuin teollisuusyhtiöt keskimäärin (taulukko 1).

Taulukko 1. Teollisuuden tulos, % liikevaihdosta kotimaassa ja ulkomailla

	1986	1987	1988	1989
Kotimaassa ¹	2.2	3.7	7.5	3.6
Ulkomailla	1.8	2.0	2.1	-0.0
Kv.konsernit (17 yritystä)	3.5	4.9	7.6	4.3

¹ Painotettu teollisuuden ulkomaantoiminnan toimialajakaumalla.

3. Uusien kohteiden kannattavuus

Lopuksi haluaisin kommentoida lyhyesti esitettyä näkemystä siitä, että ulkomaantoiminnan huono kannattavuus johtuu uusien sijoituskohteiden suuresta painosta koko ulkomaantoiminnassa. Tämä on kyllä osittain oikea käsitys. Kävi nimittäin ilmi, että kun teollisuuden ulkomaantoiminnan kannattavuutta tarkasteltiin niissä kohteissa, jotka olivat olleet pidemmän aikaa suomalaisomistuksessa, ulkomaantoiminnan keskimääräinen kannattavuus jossain määrin koheni. Uudet kohteet eivät kuitenkaan selittäneet kannattavuuden kääntymistä laskuun vuonna 1989. Myös pitkähkön ajan suomalaisomistuksessa olleet yhtiöt olivat menestyneet aikaisempia vuosia huonommin tai ovat ainakin näyttäneet huonompaa tulosta ulkomailla kuin vuosikymmenen puolivälissä.

Toisaalta ilmeni myös, että vanhempien yhtiöiden keskimääräistä parempi kannattavuus johtuu pääasiassa siitä, että tappiollisimmat kohteet olivat jo karsiutuneet pois. Yrityskohdattaiset tarkastelut osoittivat, ettei systemaattista kannattavuuden paranemista yhtiöiden vanhenemisen myötä ollut tapahtunut. Sijoi-

tuskohteiden karsinta on ollut erittäin runsasta. Esimerkiksi vuosina 1985—86 hankituista 86 yhtiöstä oli tilikaudella 1988 suomalaisomistuksessa enää 50 yritystä. Näistä 50 miljoonan markan taseen oli ylittänyt vuonna 1989 vain 17 yhtiötä. Tietysti on vaikea sanoa, ovatko ne olleet aitoja virheinvestointe-

ja vai yrityskauppojen mukana tulleita konsernien toimintoja, joista on ollut tarkoituskin päästä nopeasti eroon. Lyhytaikaiseksi jääneet kohteet ovat olleet joka tapauksessa keskimäärin huonosti kannattavia. Alustajan tekemä tunnustus siitä, että virheinvestointejakin on tehty, saattaa siis päteä yleisestikin.